

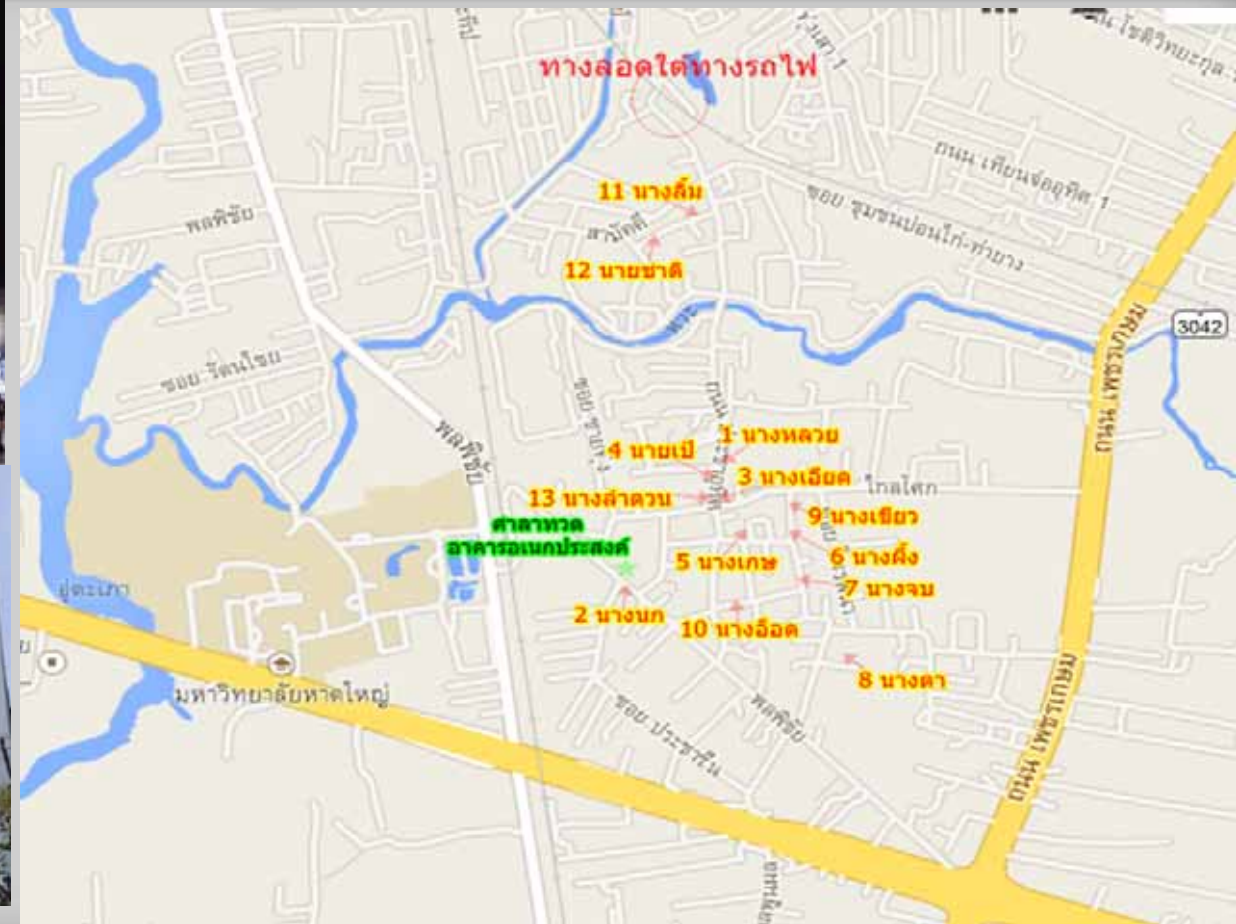

ศักยภาพของคนเมืองในการรับมือภัยพิบัติ :
กรณีศึกษา ชุมชนคลองหระ ต.คอหงส์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา

โดย ผศ.ดร.เยาวนิจ กิตติธรรกุล และคณะ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

พื้นที่ศึกษา ชุมชนบ้านคลองหระ หมู่ 5 ต.คอหงส์ อ.หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

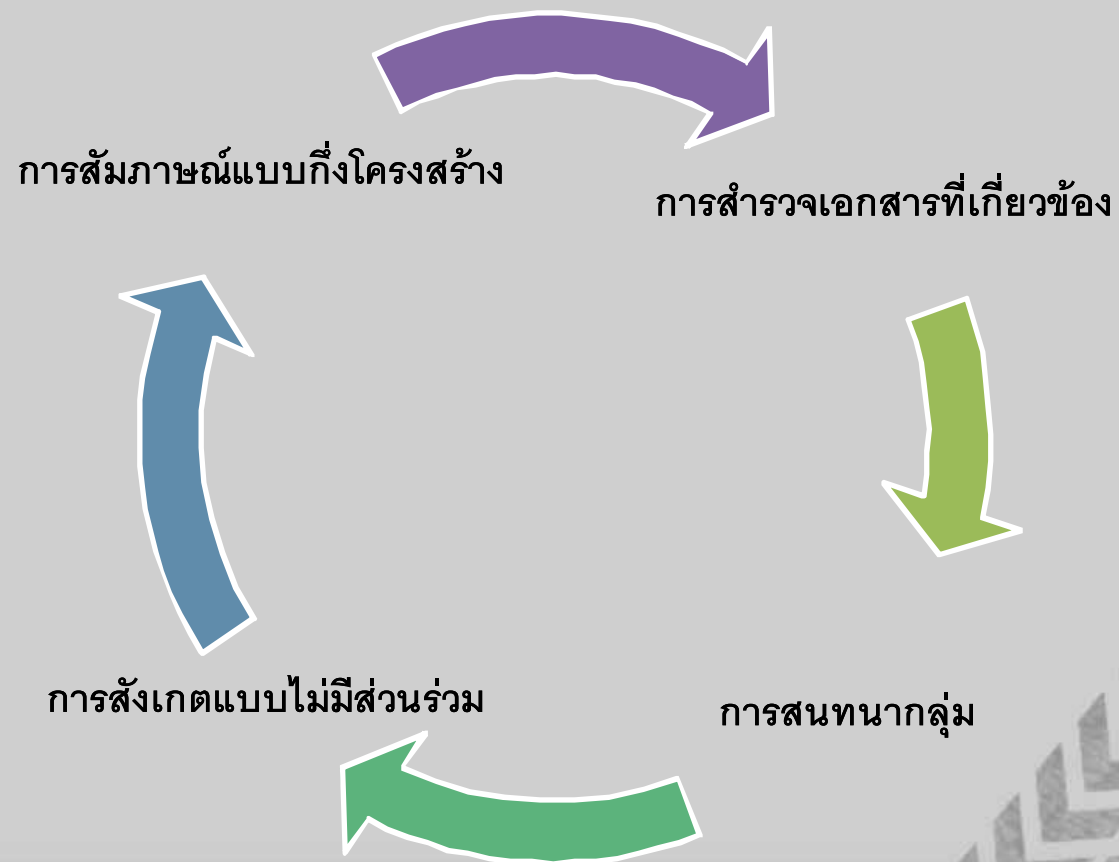
คำถามวิจัย

1. บุคคลและครัวเรือนที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับ”ต่ำ” ในพื้นที่ชุมชนบ้านคลองหวะ (หรือ “คนจนเมือง”) มีโอกาสเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากระบบและบริการของเมือง รวมทั้งการช่วยเหลือในกรณีน้ำท่วมขนาดใหญ่ หรือไม่อย่างไร

คำถามวิจัย

2. บุคคลและครัวเรือน (หรือ “คนจนเมือง”) กลุ่มดังกล่าวมีกระบวนการจัดการกับวิกฤตการณ์ต่างๆ รวมทั้งกรณีน้ำท่วมขนาดใหญ่ อย่างไร ได้ผลอย่างไร เจื่อนไขและปัจจัยใดบ้างที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการและผลลัพธ์ที่ได้

วิธีการศึกษา

กลุ่มเป้าหมาย

- ระดับครัวเรือน 13 ครัวเรือน ผู้หญิง 11 คน ผู้ชาย 2 คน ส่วนใหญ่อายุ 50 – 70 ปี
- ผู้นำและแกนนำชุมชน

การเปลี่ยนแปลงในช่วงปี 2498-2557

2498

- ประชากร 57 ครอบครัว ทำการเกษตร

2505

- ประชากรเพิ่มเป็น 108 หลังคาเรือน เนื่องจากการขยายตัวของเมือง

2509 -2510

- น้ำท่วม

2531

- น้ำท่วม

2539

- ขยายการก่อสร้างอาคาร บ้านจัดสรร มหาวิทยาลัยเอกชน

การเปลี่ยนแปลงในช่วงปี 2498-2557

2543

- น้ำท่วมสูง 2 เมตร

2545

- ถนนลาดยาง
- การขยายตัวของโครงการบ้านจัดสรร

2553

- น้ำท่วมมากกว่าปี 2543 ไม่มีหน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือ

2555

- เทศบาลเมืองคองหงส์แบ่งเขตชุมชนเป็น 4 ส่วน

2557

- ประชากร 3,655 คน
- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนลดระดับลงมาก

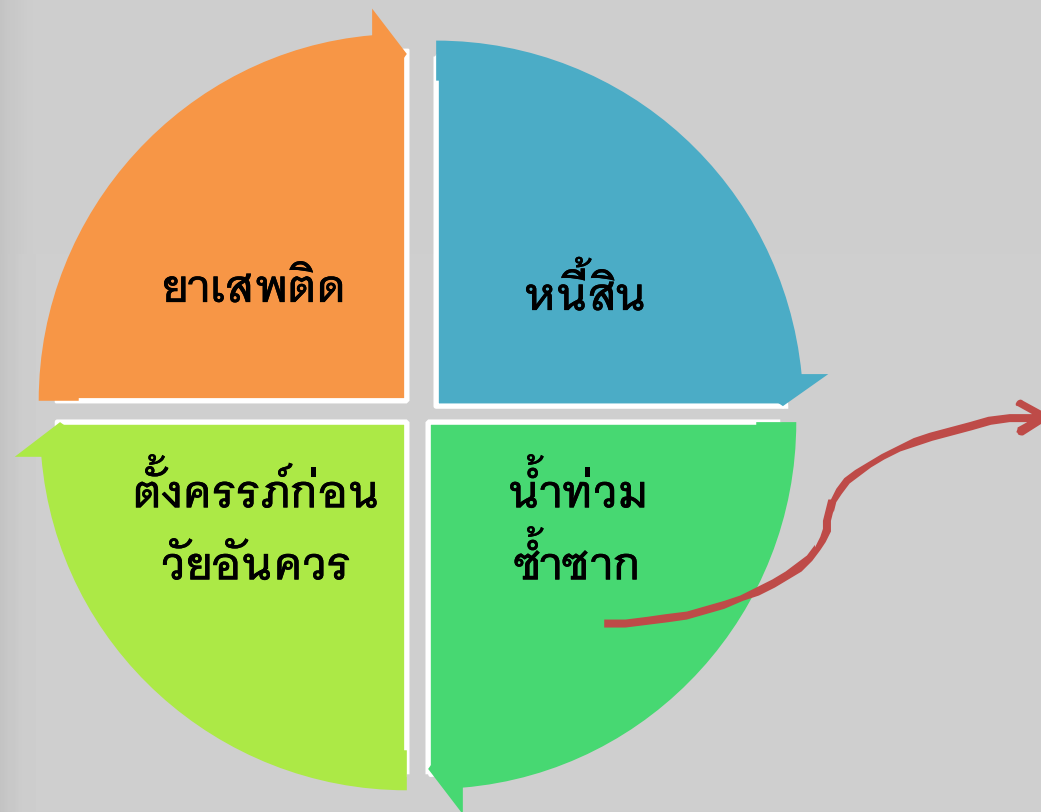
ชุมชนบ้านคลองหะในกระแสนการเปลี่ยนแปลงจากชนบทสู่เมือง

ชุมชนชนบทกลายเป็นเมืองในช่วงเวลา 60 ปี (2498 – 2557)

ชุมชนเข้มแข็ง กลายเป็นชุมชนแห่งความขัดแย้ง

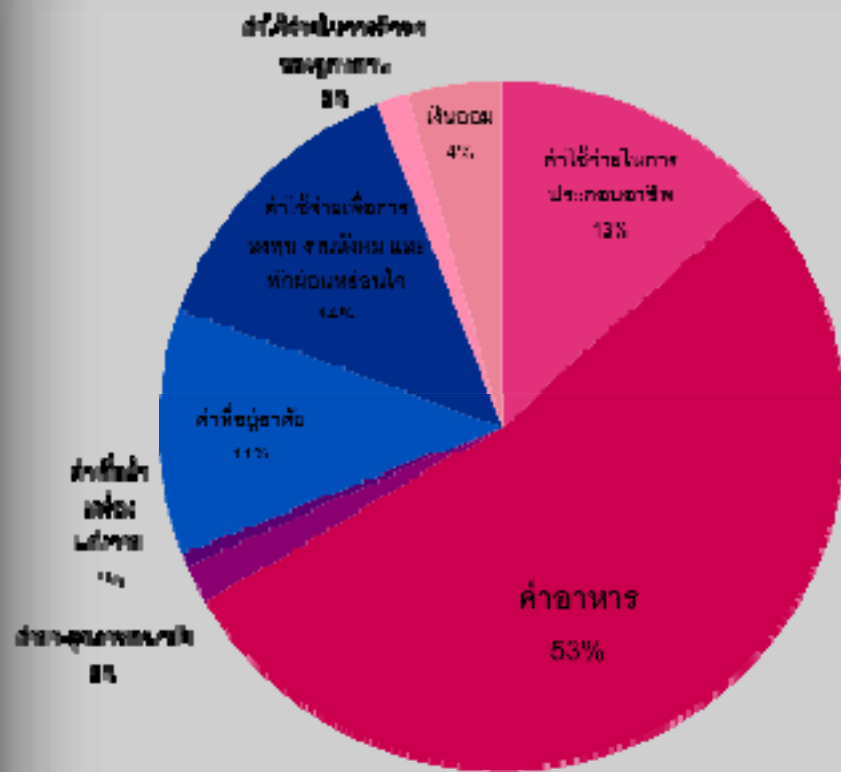
คนจนพึ่งพาเครือญาติและเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมเป็นหลัก

ปัญหาหลักในชุมชน

สรุปค่าใช้จ่ายเฉลี่ยครัวเรือนกรณีศึกษา

ค่าใช้จ่าย (ร้อยละ 56. ของรายจ่าย) : อาหาร
(เฉลี่ย 5,222.22 บาทต่อเดือน)

ผลการสำรวจเรื่อง หัวอกคนจนว่ากันด้วยค่าใช้จ่ายแต่ละเดือน ซึ่งกรณีศึกษาตัวอย่างผู้บริโภคระดับครัวเรือน อายุ 18 ปีขึ้นไป ใน 12 จังหวัด ในปี 2554

ค่าใช้จ่ายในรอบ 1 เดือน 9,197.99 บาท รายได้เฉลี่ย 11,300 บาท

ประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในสภาวะความเสี่ยงต่อการล้มละลาย พึ่งพาตนเองไม่ได้ ต้องกู้เงินนอกระบบ รายจ่ายสูงกว่ารายได้(ต่อเดือน) 80 %

โอกาสในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากระบบและบริการของ เมืองของคนจนเมืองในพื้นที่ชุมชนบ้านคลองหวะ

คนจนเมืองได้รับประโยชน์จากระบบบริการจากกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน
น้อยมาก (เน้นการกู้เงิน)

คนจนเมืองได้รับบริการด้านการรักษาพยาบาล และเงินสงเคราะห์ (จาก
รัฐ) เฉพาะผู้สูงอายุและผู้พิการ น้อยมาก

ในช่วงวิกฤติน้ำท่วม คนจนเมืองพึ่งพาเครือญาติและเพื่อนบ้านที่อาศัย
อยู่ดั้งเดิมเป็นหลัก

กระบวนการจัดการกับวิกฤตการณ์ต่างๆของคนจนเมือง และ ผลลัพธ์ รวมทั้งเงื่อนไขที่เอื้อและเป็นอุปสรรค

ภาวะรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย กรณีศึกษาส่วนใหญ่ต้องแก้ไขปัญหาด้วยการหยิบยืมเงินจากแหล่งต่างๆ ทั้งญาติพี่น้อง แหล่งเงินกู้ในและนอกระบบ

ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการเผชิญวิกฤติ คือ การสนับสนุนจากญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน และแหล่งเงินกู้ทั้งในและนอกระบบ

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค คือ การเมืองท้องถิ่น ความอ่อนแอขององค์กรภายในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มออมทรัพย์บ้านคลองหะ

ข้อสังเกต

ผู้หญิงสูงวัยและวัยกลางคนต้องรับภาระหนักในการดูแล
ครอบครัวตามลำพัง วิถีการดำเนินชีวิตเกิดจากความยากจน
(การเกิดและเติบโตในครอบครัวที่ยากจน การขาดโอกาสทาง
การศึกษา และปัญหาครอบครัว)

ข้อสังเกต

- สังคมไทยเข้าสู่สภาพ “สังคมผู้สูงอายุ” ตั้งแต่ปี 2552 สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นและอายุขัยเฉลี่ยของผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น (ผู้หญิง 74.5 ปี ผู้ชาย 69.9 ปี)
 - ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นในอัตราที่รวดเร็วมาก
ประชากรในวัยแรงงานมีแนวโน้มลดลง
สัดส่วนของผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวและอยู่กับคู่สมรสเพิ่มขึ้น
สัดส่วนของผู้สูงอายุในชนบทที่อยู่อาศัยกับหลานตามลำพังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น
- * ผู้หญิงมีภาระหนักขึ้นในการดูแลทั้งผู้สูงอายุและเด็ก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับสำนักงานสถิติแห่งชาติ และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นทุกระดับ ต้องร่วมกันจัดทำข้อมูลจำนวนและแหล่งที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุยากจนและด้อยโอกาสทั้งในเมืองและชนบท
- รัฐต้องผลักดันให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นทุกระดับเข้ามาเป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลผู้สูงอายุและผู้อยู่ในอุปการะทุกด้าน
- จัดให้มีหลักประกันชราภาพในรูปแบบประกันสังคมให้ครอบคลุมทุกคน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัย
ต่อไป

- งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมือง โดยใช้ฐานเดิมของทุนทางสังคมที่ยังดำรงอยู่ในชุมชนดั้งเดิม และการพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนกลุ่มอาสาสมัครในชุมชนเมืองรัฐต้องผลักดันให้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นทุกระดับเข้ามาเป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลผู้สูงอายุและผู้อยู่ในอุปการะทุกด้าน
- งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาเด็กและเยาวชนติดยาเสพติด และต้องไม่พรัอมในชุมชน

THANK
YOU

